

ANALYTIK STŘEDISKA VZDĚLÁVACÍ POLITIKY JAN KOUCKÝ ŘEKL PRÁVU:

Budoucím absolventům diplom stačit nebude

■ **Jaký je dnes nejlukrativnější obor pro uchazeče o studium?**

Lukrativnost je jen jedním z kritérií, jak jednotliví absolventi vnímají úspěch. Každý máme poněkud jinak nastavené hodnoty. Například ekonomům z VŠE jde více o plat, pozici, místo ve velké firmě, kariéru, růst apod. Ale absolventi humanitních oborů to vidí docela jinak.

Jedním z kritérií úspěchu je plat, pak je kvalifikační náročnost práce, prestiž a společenský status povolání nebo míra tvořivosti práce, dobrý pracovní kolektiv, dostatek času, celková spokojenost s prací apod. Někteří absolventi dosahují dobrých výsledků v jednom z kritérií a jiní zase v jiném. Takže spokojeni mohou být i absolventi s nižšími platy, pokud se jim naplnily jejich představy.

Bylo by zvláštní, kdyby vysokoškoláci nebyli úspěšnější než ti méně vzdělaní

■ **Zlaté časy ekonomů končí?**
Zdá se, že k tomu opravdu postupně dochází. V roce 2010 měli ekonomové výrazně nejvyšší platy, ty ale za poslední tři roky zdaleka nejvíce poklesly – o více než 10 procent. Přitom platy všech absolventů čtyři až pět let po získání diplomu klesly mezi roky 2010 a 2013 jen o 235 korun na 34 500 korun. Absolventům ekonomických oborů se ovšem snížily nejen příjmy, ale také průměrná kvalifikační náročnost práce, kterou dělají. Čtvrtina z nich pracuje na místech, která nevyžadují VŠ vzdělání, a další pětina využívá VŠ vzdělání jen částečně.

■ **Jak to?**
Vysoká poptávka po ekonomech, která na pracovním trhu reálně existovala až do začátku ekonomické krize v roce 2008, byla již do značné míry nasycena. Vždy počet zaměstnaných vysokoškoláků s ekonomickým zaměřením se jen mezi roky 2000 až 2012 zvýšil ze 77 tisíc na 221 tisíc, tedy o 185 procent.

Dalším důvodem je, že v posledních pěti letech na pracovní trh masivně vstupují absolventi ekonomických oborů ze soukromých VŠ. Ačkoli jejich postavení na trhu práce je velmi rozmanité, v průměru mají nižší platy a slabší uplatnění než absolventi tradičních ekonomických škol. Jsou mezi nimi ovšem i výjimky jako například absolventi brněnské B.I.B.S., kteří se uplatňují dobře.

Kromě toho na trh práce přicházejí také absolventi nedávno otevřených ekonomických oborů na veřejných VŠ. Studium ekonomie tam nemívá dlouhou tradici a zdaleka ne všichni absolventi jsou úspěšní. Problémy na trhu práce mají například absolventi ekonomických oborů regionálních nebo zemědělských univerzit.

■ **Proč se naopak mzdy techniku tak zvýšily?**
V 90. letech byla naše ekonomika a průmysl založeny na levné pracovní síle, protože jsme byli levnými a přitom kvalifikovanými dodavateli pro západní Evropu. Postupně však docházelo k vyrovnávání naší ekonomické úrovně, narostla tedy i cena práce a výrobci a dodavatelé se začali stěhovat dále na východ.

Vstup do EU před deseti lety nám ekonomicky a zvláště v zahraničním obchodu velice pomohli, což umožnilo několik dalších let pokračovat v ekonomickém růstu. Rovněž tento růstový faktor se však postupně vyčerpává a čím dál jasněji se ukazuje, že naše konkurenceschopnost musí být založena spíše na inovacích, které pomohou vytvářet vyšší přidanou hodnotu a zvyšovat produktivitu. Takový vývoj je spojen s rostoucí potřebou kvalifikované pracovní

síly především v technických a přírodovědných oborech. Proto zaměstnavatelé začali dobrou techniky na trhu práce shánět.

Se svou prací jsou technici také v průměru o poznání spokojenější, než byli před třemi lety, a díky tomu jsou i spokojenější než právě ekonomové.

■ **A mají zaměstnavatelé z čeho vybírat?**

Kvantitativní nárůst počtu absolventů techniky není velký. Soukromé školy do toho nešly, protože to je drahé, a navíc technické veřejné VŠ jsou – vzhledem k nepřilhlivému zájmu uchazečů – velmi otevřené: kdo chce a splní základní předpoklady, může nastoupit.

Stala se ovšem ještě další věc. To, že se ekonomické, sociální a humanitní obory rozrostly, sebralo část potenciálně nadaných studentů právě technikám, takže na nich dnes studují v průměru hůře studijně nadaní studenti, než tomu bylo například před 10 nebo 15 lety. Masifikace vysokého školství způsobila pokles úrovně absolventů prakticky ve všech oborech, ale u ekonomických, sociálních a humanitních oborů je to alespoň částečně kompenzováno vysokým počtem jejich absolventů. To pro techniky neplatí. Na jedné straně se na technikách příliš nezvyšuje počet absolventů, ale na druhé straně klesá jejich úroveň. Dochází tedy k tomu, že dobrých techniků je vlastně málo a firmy je musí lépe zaplatit.

■ **Přestává snad být Česko průmyslovou zemí?**

Ne, jsme a zůstaneme silně industrializovaná země, společně se Slovákou máme nejvíce lidí za zaměstnaných v průmyslu v celé Evropě. Industriální zemí je ovšem například i Německo, ale průmysl je tam postaven úplně jinak. Ve firmách jsou velká výzkumná centra, která přicházejí s inovacemi a zlepšeními, aby se německé značky udržely na čele světového trhu. My jsme do značné míry jejich dodavatelé a naše firmy také dlouho fungovaly jako montovny. Naštěstí to v některých oborech už přestává platit a například v automobilkách jsme se sice nedostali ještě na úroveň Německa – výzkumná centra Volskwagenu a Škodovky nelze srovnávat – ale již jsme dohnali Francii nebo Itálii.

■ **Absolventi kterých oborů si nejlépe shánějí práci?**

Jsou to na jedné straně absolventi úzce zaměřených, tradičně náročných studií, kteří jsou určeni přímo k nějaké profesi. Typicky to jsou lékaři. Jsou sice připravováni na velmi malý okruh povolání – jsou v nich koncentrováni, ale zároveň ta povolání vlastně nemůže vykonávat nikdo jiný – jsou pro ně exkluzivní. Díky tomu se tam drží slušný poměr

mezi poptávkou a nabídkou a nedochází k velkému převisu. Třeba v Americe se to stalo – spousta lidí vystudovala zdravotnické VŠ obory, ale čerství absolventi dělají například pomocný personál.

Učitelé jsou také připravováni pro určitou profesní kariéru, ale jejich příprava je široká. Kromě pedagogických znalostí a dovedností získávají ještě

znalosti a dovednosti předmětové, takže je to češtinář, biolog

i s tím, že prodávají nějaké produkty nebo dělají asistenty.

■ **Takže ona spokojenost je širším jevem?**

To je právě významná změna oproti předchozím letům. Najednou se objevila silná část absolventů, která má práci nic moc, plat nic moc, a přesto je spokojená. Jsou to noví vysokoškoláci, kteří by ještě před 10 nebo 15 lety VŠ nestudovali.

■ **Bude to mít ještě další širší dopady?**

Počet pracovních míst pro vysokoškoláky neroste tak rychle jako počet vysokoškoláků a ve starší generaci, která odchází do

■ **Zajímají se firmy, kterou školu uchazeč vystudoval?**

Tvrdí, že ano, ale je otázka, na kolikátém místě to pro ně je. Chovají se podle situace na trhu práce. V roce 2007, kdy česká ekonomika prosperovala a poptávka po absolventech byla velká, brali skoro každého. Z analýzy inzerátů vyplynulo, že do nich zaměstnavatelé nekládali žádné velké požadavky. Byli rádi, že jim někdo přišel na konkurz a mohli si vybrat ze dvou tří lidí. Zatímco dnes je uchazečů dvacet třicet a zaměstnavatelé si kladou požadavky, které dříve na tytéž pozice neměli. Podobné je to i v jiných zemích.

Je ale důležité říct, že zaměstnavatelé na první místo stále dávají odbornost absolventů a až za ní kladou důraz na měkké dovednosti. Chtějí tedy, aby hlavně člověk danou věc uměl a pak aby byl schopen pracovat v týmu, komunikovat se zákazníky, připravit a předvést zajímavou prezentaci a vyrovnat se s pracovním stresem. Měkké dovednosti jsou důležité, ale odbornost je na prvním místě.

■ **Jaká je situace bakalářů?**

Zlepšuje se. Pohled na jiné země ukazuje, že jak absolventi, tak zaměstnavatelé prostě chtějí to, na co jsou zvyklí. Když u nás byli jen magistři, tak všichni chtěli magistry. Také proto většina bakalářů pokračovala v ma-

zavedeny limity počtu financovaných studentů přijatých na jednotlivé VŠ. Bylo nutné do toho vstoupit a zavést dvě věci. Tou první jsou limity, které mají počet přijatých uchazečů držet nejvýše na dvou třetinách populace.

Udržet to je problém, protože s demografickým poklesem to znamená výrazně snižovat počty studentů. Významný brněnský sociolog a bývalý děkan MU profesor Ivo Možný k tomu trefně poznamenává, že „... při zmasovění VŠ zmasovělo také jejich učitelstvo, rozrostla se administrativní a nastavily se budovy – a to všechno je třeba živit“. Záleží na pevnosti postojů státu. Na druhé straně je ovšem jisté a správné, že počet přijatých už nikdy neklesne řekněme na jednu třetinu. Na nový typ studentů na VŠ a absolventů na pracovním trhu si musíme postupně zvyknout.

Při tak rychlém růstu podíl vysokoškoláků v populaci je nesmyslné, aby téměř všichni pokračovali v magisterském studiu. Polovina má končit studium s bakalářským diplomem. Pokračovat by měli jen ti skutečně nadaní.

Podobné je ovšem třeba diferencovat také mezi školami, jinak bude nadále docházet k plýtvání. Jedny se zaměří spíše na přípravu bakalářů, kteří půjdou po promoci pracovat především do firem a organizací v regionu, jiné budou přijímat mnohem více do magisterského nebo i doktorského studia a připravovat pro tradiční špičkové profese, pro výzkum nebo akademickou dráhu.

■ **Jaká plynou doporučení pro absolventy?**

Budoucí absolventi by si měli uvědomit, že pro dobré uplatnění na trhu práce už nebude stačit diplom. Velmi důležité je, aby něco dělali už během školy nad rámec studijních povinností. Ani ne tak příležitostně brigády, ale měli by se snažit najít si práci v oboru, který je baví, zajímá a ve kterém by chtěli v budoucnu něco dělat. Ti, kteří to tak udělají, mají po škole velkou výhodu.

Navíc je důležité si uvědomit, že vzdělání, které získali ve škole, certifikáty a diplomy, jež si odnášejí, nemohou být to jediné, co za nimi je. Masifikace VŠ totiž i u nás, stejně jako všude jinde ve světě, způsobila, že člověk může projít systémem skoro nedotčen.

■ **Co byste doporučil zaměstnavatelům?**

Abyste už nedělali tolik na tituly. Někteří talentovaní mladí lidé nevystudují VŠ, protože je to ve škole otravné a chtějí začít dělat něco pořádného. Založí si třeba internetovou firmu a mohou tam něco bezvadného vymyslet. Je samozřejmě velká škoda, když škola nedokáže užitečně využít to, co mladé lidi zajímá. Proto také vznikají různé iniciativy a aktivity, které o toto propojení usilují, nebo dokonce vzdělávání a učení stavějí mimo tradiční školu.

Titul je možná dobrý ukazatel, ale zaměstnavatelé by se měli dívat i na jiné věci, na schopnost a dovednosti uchazečů o práci, na jejich zájem a motivaci.

■ **Čím by se měl řídit mladý člověk, který má právě podávat přihlášku?**

V Dánsku právě vydali novou zprávu, která doporučuje, aby si studenti vybírali VŠ víc hlavou než srdcem. Já jsem však přesvědčen, že mladý člověk by měl v první řadě řešit, co ho baví a zajímá. To je úplně základní deviza, i kdyby si v tabulkách našel, že se absolventi daného oboru neuplatňují. Jestli chci v životě něco dokázat, tak za tím musím jít. A třeba ani nehlédět na to, jestli tam nabízejí vysoký nástupní plat.

Většina maturantů však své směřování ujasněné nemá. Možná jim v tom ani škola dostatečně nepomohla. Pak je asi opravdu vhodné zajímat se o to, které obory zajišťují práci, kde se využívá získané vzdělání a jaké platy se nabízejí. A vracím se na začátek. Každý to máme nastavené trochu jinak.

Foto Středisko vzdělávací politiky

důchodu, bylo vysokoškoláků mnohem méně. Obávám se, že tuto dekádu budeme zápolit s problémem se zvyšujícím počtem absolventů, kteří nenacházejí pracovní místa, která očekávali.

Jejich ambice se snižují. Kvůli krizi se tento vývoj urychlil, takže za poslední roky se požadavky absolventů na platy snížily. Bu-

duchodu, bylo vysokoškoláků mnohem méně. Obávám se, že tuto dekádu budeme zápolit s problémem se zvyšujícím počtem absolventů, kteří nenacházejí pracovní místa, která očekávali. Jejich ambice se snižují. Kvůli krizi se tento vývoj urychlil, takže za poslední roky se požadavky absolventů na platy snížily. Bu-

Čím více máme bakalářů, tím více zaměstnavatelů si říká, že tohle přece není tak špatné

duchodu, bylo vysokoškoláků mnohem méně. Obávám se, že tuto dekádu budeme zápolit s problémem se zvyšujícím počtem absolventů, kteří nenacházejí pracovní místa, která očekávali.

■ **Platí nadále, že si vysokoškolák najde spíše práci než středoškolák?**

Ano, podobné to je ve všech zemích. Ať už je vysokoškoláků 25, nebo 50 procent, vždycky si VŠ vyberou lepší část populace, a pak ji ještě tři roky nebo pět let připravují. Bylo by tedy zvláštní, kdyby vysokoškoláci nebyli úspěšnější než ti méně vzdělaní.

gisterském studiu, a ani žádní bakaláři ze škol neodcházeli a ti, kteří odešli, měli problém, protože nikdo nevěděl, co mohou a nemohou dělat.

V posledních letech se VŠ snižují finanční prostředky na pokračování v magisterském studiu podle určitých kvalitativních ukazatelů. Kvůli tomu není v magisterském programu dost místa a více bakalářů je nuceno odejít. Čím více jich na trh práce odchází, tím více zaměstnavatelů si říká, že tohle přece není tak špatné.

■ **Jak si nového studenta pochvalují VŠ?**

Učitelé by chtěli mít pořád stejně vysokoškoláky jako dříve, tedy vybraných 15 procent nejtalentovanějších a nejmotivovanějších mladých lidí, kteří mnohdy přicházejí z vysokoškolských rodin, takže vědí, o co jde, a mají s tím spojené představy o svém dalším životě a pracovní kariéře. Vysokoškolským učitelům vadí, že se dnes setkávají také se studenty, kteří nemají předpoklady pro studium, nechť se učí, nebaví je to, nevědí, kam směřují, a nemají na to. Na VŠ je vzali, protože za každého studenta dostávali od státu peníze.

■ **Měl by se omezit počet míst na školách?**

To se už děje, v roce 2010 byly